

Startsein voor aanpak terrein Harssensbosch

ADORP - Stichting Het Groninger Landschap is maandag begonnen met de herinrichting van het terrein Harssensbosch tussen Groningen en Adorp.

De Ommelander 4/3-2005
ciële bijdrage van de regeling SGB Verborgten Terreinen van de provincie Groningen, Leader Lauwersland en de Nationale Postcode-loterij.

Als eerste worden twee borglocaties zichtbaar en deels toegankelijk gemaakt. Van de borg wordt zowel de buiten- als de binnengracht opgeknapt. Ten behoeve van het publiek worden eenvoudige wandelpaden aangelegd en informatieborden en bankjes geplaatst. In juni van dit jaar, als de inrichting is voltooid, is de rijke historie van Harssensbosch in ere hersteld en voor bezoekers te bewonderen.

De inrichting van het terrein is een van de deelprojecten rond Harssensbosch. In de nabije toekomst wordt de boerderij gerestaureerd en voorzien van een uitkijkplaats. Daarnaast zal een fietspad en parkeervoorziening worden aangelegd. Stichting Het Groninger Landschap laat de inrichting van het terrein uitvoeren door Landschapsbeheer Groningen.

Harssensbosch is een historisch waardevolle plek. Van oorsprong is het een tweeduizend jaar oude wierde, bestaande uit twee borglocaties, uit de dertiende en de zestiende eeuw, en de resten van een boerderij. Vlakbij liggen, langs het Selwerderdiepje, nog restanten van twee oude veldovens. Het omringende landschap is oud, maar nog gaaf en vormt een belangrijk gebied voor weidevogels. Het geheel is wat aan het oog onttrokken, maar wordt wel opengesteld voor het publiek. De aanpak is er op gericht de betekenis en waarde weer zichtbaar te maken maar het weidevogelgebied niet te verstoren. De herinrichting wordt mede mogelijk gemaakt dankzij een finan-

Inrichting historiek terrein 'Harssensbosch' van start

ADORP - De Stichting het Groninger Landschap is deze week begonnen met de inrichting van het terrein Harssensbosch. Als eerste worden de twee borglocaties zichtbaar en deels toegankelijk gemaakt. Van de latere borg wordt zowel de binnen- als buitengracht opgeknapt. Ten behoeve van het publiek worden eenvoudige wandelpaden aangelegd, informatieborden en een bankje geplaatst. In juni van dit jaar, als de inrichting is voltooid, is de rijke historie van Harssensbosch in ere hersteld en voor bezoekers te bezichtigen. De inrichting van het terrein is een van de deelprojecten rond Harssensbosch. In de nabije toekomst wordt de boerderij gerestaureerd en voorzien van een uitkijkvoorziening. Daarnaast zal een fietspad

en parkeervoorziening worden aangelegd. De Stichting het Groninger Landschap laat de inrichting van het terrein uitvoeren door Landschapsbeheer Groningen. Harssensbosch is een historisch zeer waardevolle plek. Van oorsprong is het een 2000 jaar oude wierde, bestaande uit twee oude borglocaties (13e en 16e eeuw) en de resten van een boerderij. Vlakbij liggen, langs het Selwerderdiepje, nog restanten van twee oude veldovens. Het omringende landschap is oud, gaaf, en belangrijk weidevogelgebied. Het geheel is wat aan het oog onttrokken maar wordt opengesteld voor publiek. De aanpak is er op gericht de betekenis en waarde weer zichtbaar te maken maar het weidevogelgebied niet te verstoren.

Bouwwallig boerderijtje Harssensbosch gesloopt

ADORP ■ Het vervallen boerderijtje op het historische terrein Harssensbosch tussen de stad Groningen en Adorp gaat deze week tegen de vlakte. De Stichting Het Groninger Landschap wil het pand op termijn weer herbouwen en inrichten in de sfeer van rond 1900. Eerder is al aangekondigd dat de nieuwe versie van het boerderijtje dienst gaat doen als vakantiewoning. Het wordt het eerste vakantiehuis van de stichting. Bovendien komt er een uitkijkpunt voor vogelaars in. Het boerde-

rijtje staat zo'n beetje op instorten en bevat veel asbest. Tijdens de sloop wordt een deel van het materiaal met zorg verzameld, schoongemaakt en opgeslagen. De spullen worden gebruikt voor de reconstructie van het pandje. Het is zo'n twee eeuwen geleden gebouwd. Daarbij werden restanten gebruikt van het schathuis of de laatste borg die op Harssensbosch heeft gestaan. De afbraak wordt vermoedelijk eind mei afgerond, meldt Het Groninger Landschap. De

herbouw heeft binnen twee jaar plaats. Twee oude borgterreinen op deze plek worden nu beter zichtbaar gemaakt. Vanaf juni kan het publiek ze uitgebreid bewonderen. Bij Harssensbosch komen nog een parkeervoorziening en een fietspad. De parkeerplaats moet ruimte bieden aan vijf tot tien auto's. Er worden veel bezoekers verwacht op deze bijzondere locatie waar aan de hand van het landschap de ontstaansgeschiedenis van Groningen wordt belicht. (Dvhn)

Met groot materieel worden bij de wierde Harssensbosch tussen Groningen en Adorp oude borggrachten uitgegraven.

Foto: Jan Willem van Vliet

'Harssensbosch brengt ontstaan van Groningen in beeld'

Door Bouwe van Norden

ADORP/GRONINGEN ■ Sneeuw en regen vertragen de werkzaamheden niet. Voortvarend wordt onder toezicht van archeologen gewerkt aan de ingrijpende herinrichting van het historische terrein Harssensbosch tussen Groningen en Adorp. Deze week wordt het uitgraven van eeuwenoude borggrachten en het ophogen van het borgterrein afgerond. Met ingang van komende zomer kan publiek bij de wierde Harssens-

bosch middenin het weidse land een beeld krijgen van het ontstaan van de provincie Groningen. Informatieborfelen geven onder meer tekst en uitleg.

"Wij vertellen hier op een leuke en exclusieve manier hoe Groningen is ontstaan. Je kunt in Harssensbosch nog zien hoe de zee ooit tot aan de stad kon komen", zegt Michel van Roon van Stichting Het Groninger Landschap. Op de wierde, die al zo'n tweeduizend jaar bewoond is, hebben eerst een steenhuis (13de

eeuw) en later een borg bestaan (15de en 16de eeuw). Ook stonden op deze plek aan wat nu het Sauwerderdiepje heet (een stukje van de oude Hunze) een pastorie, huizen en een kerk.

Daarvan is niets meer over. De klok van het bedehuis hangt tegenwoordig in de kerk van Adorp. Balken en kloostermoppen van de in 16de eeuw gesloopte borg zijn gebruikt bij de bouw van een boerderijtje, dat nu op instorten staat. De bouwval wordt binnen twee jaar zo au-

thentiek mogelijk herbouwd en wordt een vakantiehuisje, het eerste dat de stichting verhuurt. In de schuur komt een uitkijkpunt om naar het omliggende weidevogelgebied te turen en twee bulten te bestuderen die ooit steenovens waren.

De stichting ontsluit het terrein met een fietspad dat Koningslaagte verbindt met de Paddepoelsterweg. Tijdens het broedseizoen wordt dit pad gesloten, stelt Vincent Fennis, rayonbeheerder noord van Het Groninger

Landschap. Bij de N361 aan het begin van het weggetje naar Harssensbosch moet een parkeerplaats komen voor vijf tot tien auto's. "Wij verwachten hier straks veel bezoekers", verklaart Van Roon.

Op en rond de wierde komen wandelpaden en een bankje. Het kost zes ton om Harssensbosch te herschepen in een historische bezienswaardigheid. Het geld komt van diverse subsidiegevers. Tijdens de graafwerkzaamheden zijn nog geen bijzondere vondsten gedaan.

DWV N

15.03.05

'Harssensbosch brengt ontstaan Groningen in beeld'

Door Bouwe van Norden

ADORP/GRONINGEN ■ Onder toezicht van archeologen wordt voortvarend gewerkt aan een ingrijpende herinrichting van het historische terrein Harssensbosch tussen de stad en Adorp. Deze week wordt het uitgraven van eeuwenoude borggrachten en het ophogen van het borgterrein afgerond. Met ingang van komende zomer kan publiek bij de wierde Harssensbosch middenin het weidse land een beeld krijgen van het ontstaan van de provincie Groningen. Informatieborde geven tekst en uitleg.

"Wij vertellen hier op een leuke en exclusieve manier hoe Groningen is ontstaan. Je kunt in Harssensbosch nog zien hoe de zee ooit tot aan de stad kon komen", zegt Michel van Roon van Stichting Het Groninger Landschap. Op de wierde, die al zo'n tweeduizend jaar bewoond is, hebben eerst een steenhuis (13de eeuw) en later een borg gestaan (15de en 16de eeuw). Ook stonden op deze plek aan wat nu het Sauwerderdiepje heet (een stukje van de oude Hunze) een pastorie, huizen en een kerk.

Daarvan is niets meer over. De klok van het bedehuis hangt tegenwoordig in de kerk van Adorp. Balken en

kloostermoppen van de in 16de eeuw gesloopte borg zijn gebruikt bij de bouw van een boerderijtje, dat nu op instorten staat. De bouwval wordt binnen twee jaar zo authentiek mogelijk herbouwd en wordt een vakantiehuisje, het eerste dat de stichting verhuurt. In de schuur komt een uitkijkpunt om naar het omliggende weidevogelgebied te turen en twee bulten te bestuderen die ooit steenovens waren.

De stichting ontsluit het terrein met een fietspad dat Koningslaagte verbindt met de Paddepoelsterweg. Tijdens het broedseizoen wordt dit pad gesloten, stelt Vincent Fennis, rayonbeheerder noord van Het Groninger Landschap. Bij de N361 aan het begin van het weggetje naar Harssensbosch moet een parkeerplaats komen voor vijf tot tien auto's. "Wij verwachten hier straks veel bezoekers", verklaart Van Roon.

Op en rond de wierde komen wandelpaden en een bankje. Totaal kost het zes ton om Harssensbosch te herscheppen in een historische bezienswaardigheid. Het geld komt van diverse subsidiegevers. Tijdens de graafwerkzaamheden zijn - afgezien van een stokoude kogelpot - nog geen bijzondere vondsten gedaan.

Vondsten bij Adorp werpen nieuw licht op historie

ADORP ■ De potscherven die de Adorper amateur-archeoloog Ben Westerink onlangs op het historische terrein Harssensbosch bij Adorp vond zijn uniek voor het gebied. Dit aardewerk dateert volgens veldarcheoloog Frank van der Heijden uit de vroege ijzertijd, zo rond zeshonderd voor Christus, terwijl tot voor kort gedacht werd dat de vroegste bewoning van het gebied pas dateert van rond de tweede eeuw voor Christus.

"De scherven verlengen de historie dus met zeker vierhonderd jaar",

Zandgebit

De skeletten die bij Harssensbosch gevonden werden bleken ouder dan in eerste instantie gedacht werd. Aan de hand van slijtage van tanden werd eerst gedacht dat het om mensen uit de achttiende eeuw zou kunnen gaan. Suikers, in de voeding verwerkt sinds de zeventiende eeuw, zouden

zegt Van der Heijden. "Het specifieke is de donkere kleur en hoge glans, die ontstond door het aan el-

voor de slijtage aan het gebit gezorgd hebben.

Onderzoek wijst uit dat het een ander soort slijtage was. Namelijk door zand, dat in die tijd veelvuldig in het brood voorkwam. Dat valt te verklaren door het malen van graan op maalstenen van zandsteen.

kaar wrijven van de ringen waaruit de pot is opgebouwd. Aardewerk ontwikkelt zich door de eeuwen

heen en deze soort is heel kenmerkend voor die vroege periode. De klei werd gemengd met zand of stro om te voorkomen dat de potten zouden barsten bij het bakken."

Volgens Van der Heijden was er rond zeshonderd voor Christus nog geen wierde in het gebied en werd het aardewerk dus gebruikt door mensen die het water hebben zien stijgen en uiteindelijk wierden begonnen te bouwen.

"Er waren wel vondsten uit die vroege ijzertijd bekend, maar die waren dichterbij de stad. De ge-

dachte was tot nu toe dat het buitengebied vrijwel onbewoond was. Het was een arm gebied, waar waarschijnlijk keuterboertjes woonden."

Die armoede heeft zich nog heel lang doorgezet. Dat blijkt uit een tiental onderzochte skeletten. "Die dateren uit de veertiende eeuw. Er waren mensen bij die waarschijnlijk zijn overleden aan de Engelse ziekte en beri beri, ook bekend als scheurbuik. Deze ziekte werd veroorzaakt door een eenzijdige voeding." (DvhN)

Sporen van heel vroege bewoning Noord-Groningen

ADORP/GRONINGEN ■ Stokoude potscherven zijn door de Adorper amateur-archeoloog Ben Westerink gevonden bij graafwerkzaamheden op het historische terrein Harssensbosch. De meest bijzondere dateren volgens deskundigen uit de zesde eeuw voor Christus, de vroege ijzertijd. Ze behoren tot de alleroudste vondsten die ooit zijn gedaan in het Noordgroninger kweldergebied.

Het gaat om drie grijzige aardwerkfragmenten, waaronder een oortje, vertelt Vincent Fennis, rayonbeheerder noord van Stichting Het Groninger Landschap. De ontdekking

werd gedaan tijdens de herinrichting van het oude borgterrein tussen de stad Groningen en Adorp.

De stichting heeft de scherven nog even in bewaring. Uiteindelijk gaan ze echter terug naar de vinder. Een tiental skeletten uit de periode van de 14de tot de 18de eeuw is ook aangetroffen bij Harssensbosch. De stoffelijke resten zijn, zo meldt Fennis, meegenomen door de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB).

Hij is blij met de vondsten, omdat ze helpen de vroegste geschiedenis van dit gebied verder te doorgronden.

Harssensbosch was helemaal in het begin een huiswierde, weet Fennis. De aanwezigheid van de skeletten duidt op een oude begraafplaats bij de kerk en de pastorie, die in een grijs verleden op deze plek hebben bestaan.

De afgelopen tijd zijn - zoals gemeld - de eeuwenoude borggrachten bij Harssensbosch uitgegraven en is het vroegere borgterrein weer opgehoogd. Met ingang van deze zomer kan publiek bij de wierde middenin het weidse land een beeld krijgen van het ontstaan van de provincie

Groningen. Informatieborden geven er straks tekst en uitleg. (DvhN)

Een van de gevonden scherven.